

З ІСТОРІЇ АРХЕОЛОГІЇ

У ЛЬВОВІ ТА ПОМІЖ ЛЬВІВ'ЯН: ПРОСОПОГРАФІЧНИЙ ПОРТРЕТ ТАДЕУША СУЛІМІРСЬКОГО (1898–1983)

Наталя БУЛИК

*Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України,
вул. Винниченка, 24, 79008, м. Львів, Україна, e-mail: nata_bnm@ukr.net*

На основі багатой джерельної бази відтворено життя та діяльність відомого археолога Тадеуша Сулімірського. Введено до наукового обігу матеріали львівських і краківських архівів, які дають змогу окреслити львівський період життя дослідника. Власне у Львові він здобув освіту, мав змогу спілкуватися з кращими вченими свого часу, користуватися львівськими книгозбірнями й музейними колекціями, сформувався як археолог, відкрив і дослідив велику кількість археологічних пам'яток тощо. Найбільше уваги в польових дослідженнях відводив пам'яткам духовної культури. Йому належать вивчення могильників і курганів у близько 35 місцевостях заходу України. Більшість із них Т. Сулімірський ввів до наукового обігу і на них не перестають покликатися сучасні дослідники. Особливе місце в його польових дослідженнях належало розкопкам у Комарові на Станіславівщині. З цих робіт збереглася польова документація та величезна кількість світлин, які дають змогу відтворити весь процес розкопок, фіксацію матеріалів тощо.

Тадеуш Сулімірський відіграв помітну роль і в охороні археологічних пам'яток. У часі роботи на кафедрі праісторії Львівського університету він фактично виконував функції консерватора доісторичних пам'яток, виїжджав на кожне повідомлення про відкриття і звітував перед окружним консерватором про результати. Частина його виїздів відбувалася за державний кошт.

Не останнє місце у професійному житті дослідника займала наукова комунікація. Він був частим учасником різноманітних форумів, а також сам організовував з'їзди. Найкращий приклад його організаційної діяльності – IV З'їзд студентів праісторії польських університетів, що відбувся у Львові у травні 1934 р.

Ключові слова: Тадеуш Сулімірський, кургани, могильники, поховальні пам'ятки, бронзові скарби, Комарів.

Останніми роки все популярнішою стає персоніфікація історії. Посилений інтерес до окремих історичних постатей вимагає від дослідника не лише переліку дат і фактів біографії, а й детального вивчення індивідуальних рис, соціально-економічних умов формування особистості, комунікативних навичок. Як влучно відзначив відомий історик Ярослав Дашкевич, завдання біографістів – відтворення “живих індивідуальних облич, а не виготовлення манекенів – носіїв певного стандартного набору анкетних біографічних даних” [Дашкевич, 1997, с. 47]. Лише аналіз сукупних характеристик дозволяє відтворити людину з її обдарованістю та конкретними вчинками, непересічними інтелектуальними й організаторськими здібностями, вмінням спілкуватися з друзями та опонентами тощо. Такі дослідження стали можливими в останні десятиліття завдяки відкритості заборонених раніше архівів. Саме з них, використовуючи его-джерела й урядові документи, можемо створити “живі портрети” відомих людей з їх сильними і слабкими сторонами, з елементами дружби та ворожнечі, з перемогами та поразками в науковій кар'єрі, а не обмежуватися сухою біографією з особою справи. Саме таких портретів особливо потребує сучасна історія археологічної

Рис. 1. Тадеуш Сулімірський (1898–1983)
(за Козловський, 2015)

Fig. 1. Tadeusz Sulimirski (1898–1983)
(by Козловський, 2015)

тощо, то до Археологічного музею у Кракові родина Тадеуша Сулімірського передала його особистий архів, у якому зібрана велика кількість польових нотаток, щоденників, планів, креслень і, що найцікавіше – фотографій із розкопок у різних місцевостях заходу України. Із них перед дослідником спадщини відкривається “наукова кухня” археолога, адже завжди цікаво заглянути в таємні закутки творення фундаментальних праць: подивитися на методику опрацювання матеріалу, польові зарисовки, роблені нашвидкуруч і “для себе”. Поза тим, збереглися різноманітні згадки про адреси проживання, сім’ю, заняття поза археологією тощо. На основі низки документів спробуємо відтворити образ Т. Сулімірського як людини, археолога-польовика, організатора науки, його наукові комунікації, не особливо заторкуючи викладацьку роботу в університеті [див.: Білас, 2009, с. 204–225].

У статті розглянемо лише “львівський” період, що охоплював 20 років і, безумовно, був найважливішим у формуванні Т. Сулімірського як археолога. Адже тут він закінчив студії в університеті, успішно захистив докторат, зробив габілітацію, відкрив і дослідив більшість “своїх” археологічних пам’яток, опублікував низку праць та заявив про себе досить голосно науковому світу. Зі Львова розпочався його шлях у науці, тому для створення цілісного портрета необхідно відтворити вплив міста й оточення на подальше життя та кар’єру археолога.

Саме зі Львова Т. Сулімірський виїжджав у наукові подорожі до музеїв України та Європи; у Львові вчився керувати кафедрою і працювати зі студентами; зарекомендував себе здібним організатором наукового життя, що, без сумніву, стало в нагоді у наступні роки, коли очолив кафедру археології Ягеллонського університету. Варто зазначити, що переїхавши до Кракова, Т. Сулімірський не змінив кола наукових зацікавлень і продовжував працювати на теренах Львівського, Тернопільського та Станіславівського воєводств. Незважаючи на вагомий внесок в археологічну науку, величезну кількість покликань на його праці в українській та

науки, адже дуже часто про людей, внесок яких у науку важко переоцінити, знаємо дуже мало, нерідко ці знання обмежені енциклопедичними замітками.

Архівна спадщина, що залишилася після археологів міжвоєнного періоду нерідко розкинута не лише по різних містах, а й країнах. Це, безумовно, стосується відомого археолога Тадеуша Сулімірського (1898–1983) (рис. 1), 120-річчя від дня народження якого святкуємо цього року. Варто наголосити, що Т. Сулімірському присвячена низка статей, які розкривають науковий доробок вченого [Rojek, 2004, s. 33–42], зокрема відображають його внесок у дослідження епохи бронзи та раннього заліза [Чопек, 2006, с. 97–105].

У житті вченого було три періоди: львівський, краківський і лондонський. Відповідно документи, які залишилися, треба шукати у Львові, Кракові та Лондоні. Авторці вдалося опрацювати львівську і краківську колекції, а також ознайомитися з кількома документами з лондонської збірки, на основі яких і спробуємо відтворити портрет дослідника. Якщо у Львові збереглися більш офіційні, зокрема дипломи, особова справа, кореспонденція з чиновниками щодо дозволів на розкопки, документи з рятівних досліджень, звіти про роботи, відрядження на різні пам’ятки

польській літературі, Т. Сулімірський досі не має “свого дослідника”. Історіографія, присвячена постаті археолога, обмежується кількома статтями чи невеликими фрагментами в монографіях [Ситник, 2012, с. 136–138]. Останніми роками перед дослідниками відкрилися невідомі раніше архіви, стали доступними документи, які дають змогу дещо по-іншому подивитися на постать Т. Сулімірського, його польову роботу, наукові контакти, методику опрацювання матеріалу і ще багато цікавих моментів, що допоможуть змалювати просопографічний портрет дослідника.

Львівський період у житті Т. Сулімірського можемо поділити на кілька умовних блоків. Окремо варто зупинитися на середовищі, у якому опинився майбутній дослідник, потрапивши сюди; другий блок, безумовно, – сім'я; важливе місце у формуванні особистості займали вчителі та колеги; окремої уваги заслуговують – робота зі студентами, головні польові здобутки та пам'яткоохоронна діяльність.

Рис. 2. Кароль Гадачек (1873–1914) (Архів Державного природознавчого музею у Львові)

Fig. 2. Karol Hadaczek (1873–1914) (Archive of State Museum of Natural History in Lviv)

Львів початку ХХ ст. був добрим стартом для майбутньої кар'єри. Це було велике розвинене місто з населенням близько 300 тис., 5-те за розміром в Австро-Угорщині, де активно вирувало культурне й наукове життя, зосереджене навколо Львівського університету та Політехніки, низки музеїв та Оссолінеуму. З галузі археології Львів мав окрему кафедру, яку очолював проф. Кароль Гадачек (рис. 2), добру збірку археологічної літератури, одні з найкращих археологічних колекцій [Берест, 1998, с. 78–79, Булик, 2013, с. 251–266; Bulyk, Lech, 2009, р. 59–89]. Все це слугувало доброю базою для підготовки майбутніх фахівців. Саме до такого Львова приїхав Т. Сулімірський, щоби продовжити навчання у гімназії, і з ним пов'язав своє життя на понад 20 років.

Т. Сулімірський походив із с. Кобилани Підкарпатського воєводства і належав до шляхетського роду герба “Любич”. Батьки були доволі заможними, тому змогли дати синові добрий старт у житті¹.

“Львівський” період наукової діяльності Т. Сулімірського тривав до 1936 р. Серед документів, що збереглися, натрапляємо на дві адреси, за якими мешкав археолог у Львові: вул. Шимоновичів, 14 (зараз Мельника) та Кадецька, 4 (зараз Героїв Майдану) [Skład Uniwersytetu, 1934; 1935].

Знайомство Т. Сулімірського зі Львовом розпочалося з навчання у класичній гімназії ім. Адама Міцкевича, до якої потрапив з єзуїтської у Хирові. У 1916 р. він склав матуру [Sprawozdanie Dyrekcyi..., 1917, s. 24]. Після гімназії продовжив навчання у Львівській політехніці (з 1918), а незабаром перевівся на правничий факультет Львівського університету (рис. 3) [Kozłowski, 2015, s. 217]. Навчання закінчилося докторатом у 1924 р.

¹ Батько Тадеуша Сулімірського Віт обіймав високі посади в нафтовій промисловості. Зокрема, у 1900–1905 рр. Т. Сулімірський мешкав на Кавказі, де батько був директором копальні нафти [Rojek, 2004, s. 33].

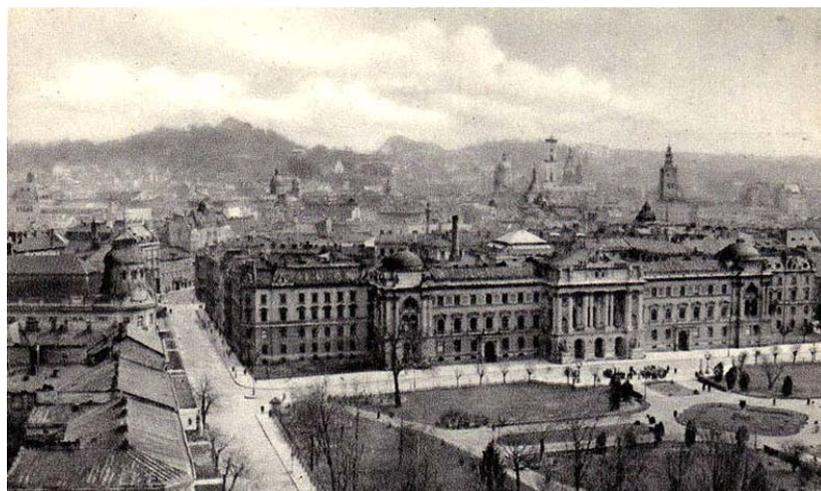

Рис. 3. Будинок Львівського університету у міжвоєнний період
Fig. 3. Building of Lviv University during interwar period

Рис. 4. Будинок на вул. Т. Романовича, 1 (зараз – Саксаганського, 1) у Львові у якому знаходився склад фірми Сколімовського–Сулімирського
Fig. 4. Building on T. Romanovych st., 1 (now – Saksaganskyi, 1) in Lviv, where warehouse of Skolimowski-Sulimirski's firm was situated

Ще студентом, у 23 роки, одружився із львів'янкою Ольгою-Марією Лепковською, із заможної родини Лепковських. Мав п'ятеро дітей. Його дружина в 1928 р. отримала великий спадок після смерті дядька Кароля Лепковського.

Отримавши ступінь доктора права, Т. Сулімирський працював на різних посадах у великій будівельній і нафтопереробній компаніях, а згодом став співвласником фірми, що займалася продажем автомобілів. Представництво Сколімовського–Сулімирського, яке працювало з 1928 р., мало свій склад італійських й американських автомобілів на вул. Т. Романовича, 1 (зараз – Саксаганського, 1) (рис. 4), де покупці могли ознайомитися з асортиментом і зробити вибір [ЦДІАУ у Львові Ф. 545, оп. 1; Radzik, 2004, s. 17].

Початки наукової кар'єри. Незважаючи на те, що Тадеуш Сулімирський мав за плечима докторат із права, сім'ю, доволі прибуткову роботу і власний бізнес, у 1925 р. він почав вивчати доісторичну археологію у Леона Козловського (рис. 5) і згодом став найвидатнішим його учнем. Він постійно був правою рукою вчителя на кафедрі праісторії Львівського університету [Чопек, 2006, с. 98]². Варто наголосити, що на 1925/1926 н.р. кафедра

² Відзначимо, що в 1920-х роках іншого змісту набуло поняття кафедри в університеті. Якщо в довоєнний період вона асоціювалася лише з професором і Кароль Гадачек не завжди мав асистента, то зі середини 1920-х це був повноцінний науково-дослідний колектив.

Рис. 5. Леон Козловський (1892–1944)
Fig. 5. Leon Kozłowski (1892–1944)

опинилася в такому становищі, що навіть не мала приміщення³. Вона займала одну невелику прохідну кімнату в Музеї Дідушицьких, і фактично Л. Козловський використовував її для індивідуальних занять з кількома студентами: Каролем Стояновським (рис. 6), Яном Бриком (рис. 7) та Тадеушем Сулімірським⁴. Більше студентів на праісторичний семінар не набирали через відсутність приміщення. У перший рік студій у Л. Козловського Т. Сулімірський працював над бронзовими скарбами з території Галичини і підготував на цю тему велику статтю [ДАЛО, ф. 26, оп. 7, спр. 1039, арк. 113; спр. 1081, арк. 5].

Окрім праісторії, вивчав етнологію в Адама Фішера й антропологію в Яна Чекановського. Це пояснювалося насамперед тим, що в міжвоєнний період археологія з етнологією та антропологією у Львівському університеті становили єдину спеціалізацію “Антропологія, етнологія та праісторія”.

Рис. 6. Кароль Стояновський (1895–1947)
Fig. 6. Karol Stojanowski (1895–1947)

Рис. 7. Ян Брик (1899–1940)
Fig. 7. Jan Bryk (1899–1940)

³ На початку 1920-х років відбулися помітні зміни у Львівському університеті. На навчання приймали тільки підданих Польщі і лише як виняток українців, які у графі “державна належність” писали “Польща”. У 1923/1924 н. р. усі факультети скористалися цим правом. Для цього академічний сенат 4 вересня 1924 р. прийняв відповідне положення і ввів обмеження на кількість слухачів. Формально причину обумовили відсутністю приміщень. Для виконання цього положення необхідно було розробити механізм. І тут військова служба в попередні роки, громадська робота на користь держави і навчання в польських школах відіграли визначальну роль [Kronika Uniwersytetu..., 1924, s. 36–37].

⁴ Всі вони згодом стали відомі в археологічній літературі і кожен із них заслуговує окремих розвідок.

У 1929 р. Т. Сулімірський успішно захистив докторат із праісторії (рис. 8), а наступний рік провів у німецьких університетах. Вже у травні 1931 р. здобув габілітацію на основі праці “Висоцька культура” [Sulimirski, 1931]. Роботу Т. Сулімірського під час габілітаційного колоквиуму представляв Л. Козловський, який наголосив на важливості власних польових досліджень здобувача. Цього ж року Т. Сулімірський одержав посаду доцента кафедри доісторичної археології зі спеціальним оглядом праісторії польських земель (кафедри праісторії) і заступника проф. Л. Козловського на 1931/1932 н. р. Із цього приводу вчений писав: “...восени цього року, тобто рівно за 6 років після вступу на перший рік праісторії, обійняв – як заступник – кафедру Козловського, який бавився тоді в політику” [Instytut Polski i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie, kol. 458/17]. Відтоді Т. Сулімірський стає однією з головних постатей львівської польської археології міжвоєнного періоду. У Львові археолог вів доволі активне наукове життя. Він брав безпосередню участь у щоденному житті кафедри: читав лекції, вів науковий семінар, керував археологічним інститутом, виконував функції керівника кафедри за відсутності Л. Козловського, їздив на конференції та з'їзди, відразу після захисту докторату проводив самостійні археологічні дослідження. Його колегами на кафедрі праісторії були: Маркіян Смішко, Казімеж Журовський, Ян Брик, Ірена Сівек і Кароль Стояновський.

Серед основних курсів, що читав Т. Сулімірський для студентів-археологів, варто відзначити такі: “Епоха бронзи і раннього заліза в Польщі”, “Доісторичні пам'ятки Східної Малополющі”, “Польські землі у I тис. до Р. Х. на тлі європейської історії”, “Вступні відомості з праісторії” (1932/1933 н. р.), “Епоха бронзи і раннього заліза в Європі”, “Початкові відомості про праісторію” (1933/1934 н. р.), “Польські землі на рубежі н. е.”, “До питання духовної культури в доісторичні часи”, “Вступні відомості з праісторії” (1934/1935 н. р.), “Скіфська проблематика на польських землях” (1935/1936 н. р.), “Питання бронзової доби на території Східної Малополющі” (1936/1937 н. р.) [Білас, 2012, с. 40].

У 1936 р. до обов'язків керівника кафедри повернувся Леон Козловський, а у Кракові раптово помер Юзеф Журовський⁵. Відтак, Т. Сулімірський став основним претендентом на посаду професора праісторії Ягеллонського університету [ДАЛО, ф. 26, оп. 5, спр. 1841, арк. 74, 87]. Як він сам відзначав: “... тим часом помер мій кузин Юзьо Журовський і «о удача», що м в 1936 р. восени отримав краківську кафедру, хоча ціла процедура тривала ще майже рік і офіційно професором став в 1937” [Instytut Polski i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie, kol. 458/17]. Отже, у 1936 р. Т. Сулімірський звільнився з Львівського університету та переїхав до Кракова, де очолив кафедру археології та одержав посаду професора, однак терени, які досліджував у “львівський” період, залишилися серед наукових зацікавлень. Загалом, до 1939 р. Т. Сулімірський провів розкопки чи розвідки у близько 35 місцевостях [Rojek, 2004, s. 35]: Висоцько, Гринів, Ульвівок, Добровляни, Братишів, Городок, Ладзішин, Комарів, Колоколин, Жулиці, Белжець, Почапи, Романове Село, Максимівка, Ганнів, Рокитно, Окужани, Вікторів, Увисла, Новосілка Костюкова, Голігради, Грушів, Жежава, Королівка, Озимина, Дошове, Колп'є, Серники, Конин, Берем'яни, Ракова, Кульчиці, Вишнівець, Грицьківці, Новосілка-Костюкова й ін.

У полі й на службі охорони пам'яток. Заторкуючи тему польових досліджень Т. Сулімірського, варто пригадати, що після консерваторської реформи 1928 р. для проведення розкопок необхідно було отримати дозвіл від консерватора. Для Львівського, Станіславівського та Тернопільського воеводств цю посаду обіймав Збігнев Горнунг [дет. див.: Булик, 2017, с. 258–284]. Кафедра праісторії університету Яна Казимира у Львові тісно співпрацювала з консерватором і фактично виконувала роль консерваторського уряду. З цього

⁵ Юзеф Журовський (1892–1936) – відомий польський археолог, консерватор. Жив і працював у Кракові. У 1934 р. очолив кафедру праісторії Ягеллонського університету (після В. Деметрикевича), однак так і не дочекався офіційного затвердження на посаді професора від Міністерства віровизнань і народної освіти. До його найбільших польових здобутків належать розкопки у Злотій (1927–1930).

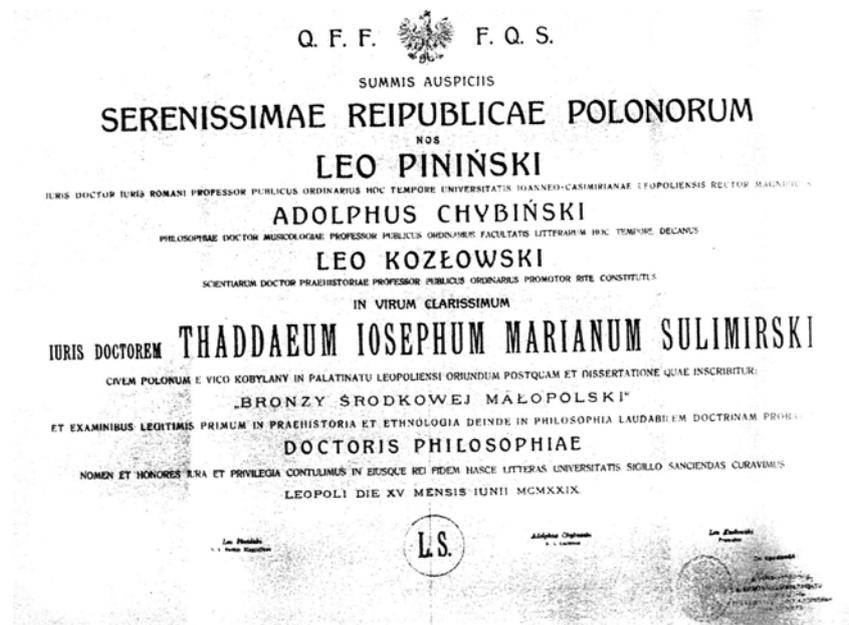

Рис. 8. Докторський диплом Т. Сулімірського
Fig. 8. T. Sulimirski's PhD diploma

приводу Т. Сулімірський у звіті за 1935 р. писав: *“Дільниця наша, на жаль, давно немає консерваторського уряду для охорони археологічних пам’яток, ані також постійного делегата Державного Археологічного музею, який би на місці виконував функції. Охороною пам’яток займається Кафедра праісторії університету Я. К. в погодженні з консерватором пам’яток мистецтва др. Зб. Горнунгом”* [Sulimirski, 1935, s. 27]. Врешті, у січні 1935 р. львівський воєвода Владислав Беліна-Пражмовський призначив Тадеуша Сулімірського, з подання Округової консерваторської комісії, членом-кореспондентом цієї комісії для Львівського, Станіславівського і Тернопільського воєводств [Rojek, 2004, s. 34]. Відстежуючи дозволи на розкопки, варто звернути увагу на те, що Т. Сулімірський здавав короткі звіти про виїзди (рис. 9), отримував незначне фінансування, однак не просив дозволів на ці роботи, хоча інші працівники кафедри такі документи отримували [ЛННБ НАН України, ф. 26, спр. 42-д, арк. 52, 55]. Фінансування на польові роботи з державного бюджету також отримував тільки Т. Сулімірський.

Перші дослідження за підтримки консерватора Т. Сулімірський проводив у жовтні 1929 р., коли отримав від Археологічного музею у Варшаві незначні кошти на розкопки частини великого могильника у Висоцьку на Львівщині. Цей могильник відкрив, але не розкопав І. Шараневич, який досліджував подібну пам’ятку в с. Чехи [Sulimirski, 1930, s. 22–23]. Всього за нумерацією Т. Сулімірського на площі близько 250 м² розкрито 133 поховання. Загалом археолог у 1929 р. розкопав менше однієї п’ятої площі могильника. У розкопках Тадеуша Сулімірського брав участь абсолювент антропології Університету Яна Казимира у Львові Саломон Чортковер⁶, який працював з остеологічними рештками, однак результати так і не були опубліковані. У наступні роки цей антрополог опрацьовував матеріали з інших розкопок Т. Сулімірського. Як сам зазначав: *“... отримавши від доц. д-ра Тадеуша Сулімірського черепи з його розкопок 1931 р. на цвинтаріщі в Добровлянах пов. Заліщики,*

⁶ У Львівському університеті в міжвоєнний період існувала спеціалізація “Антропологія, етнологія та праісторія”, тому в подібних заходах брали участь не лише працівники та студенти кафедри доісторичної археології, а й широко залучалися антропологи.

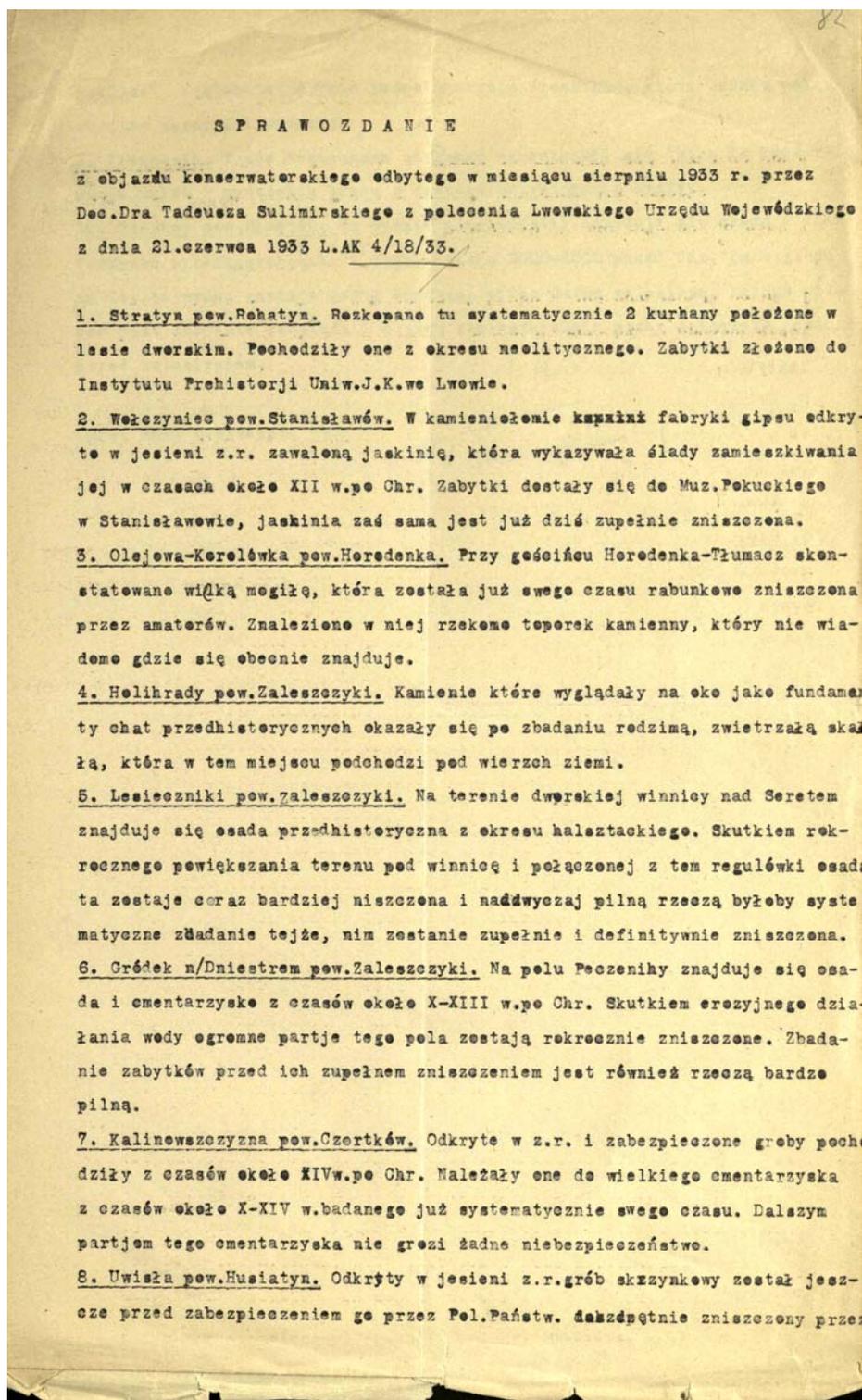

Рис. 9. Фрагмент звіту Т. Сулімирського консерватору за 1933 р. (ЛННБ ім. В. Стефаніка)

Fig. 9. Fragment T. Sulimirski's report to conservator from 1933 (V. Stefanyk National Scientific Library of Lviv)

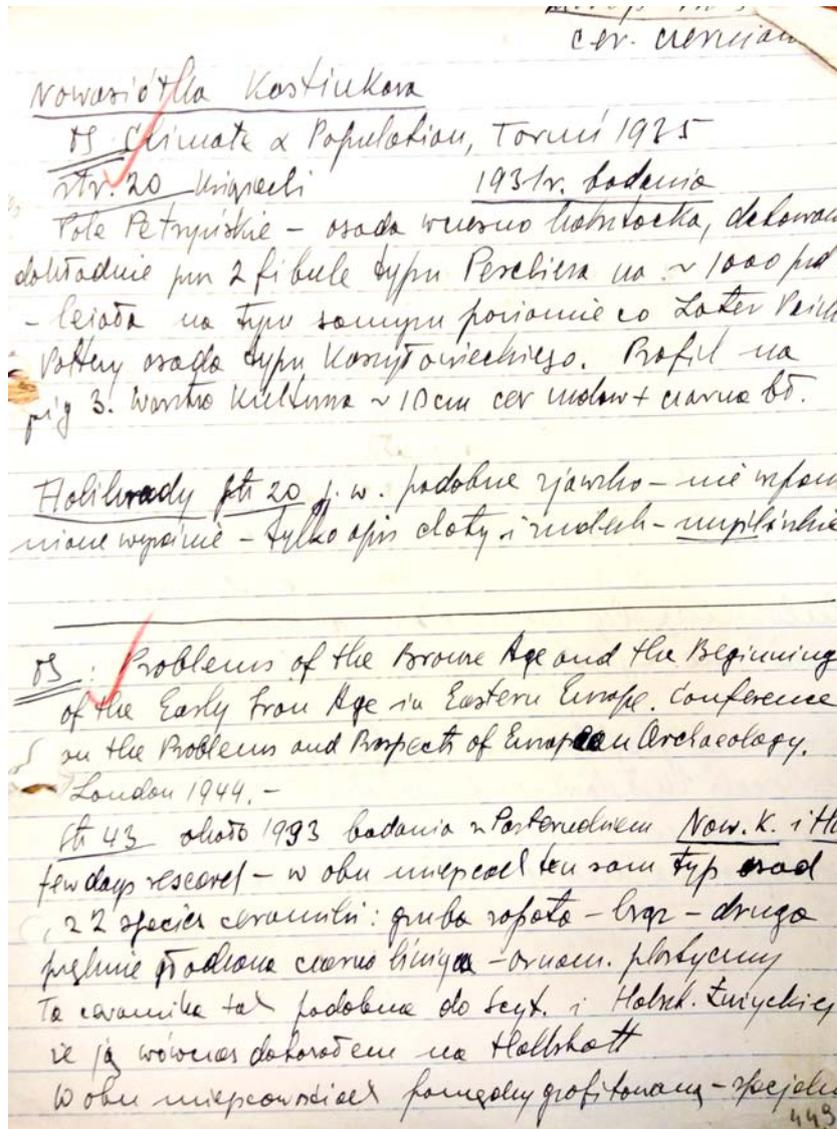

Рис. 10. Польові нотатки Т.Сулімірського. Новосілка Костюкова і Голігради 1931 (МАК)
 Fig. 10. T. Sulimirski's field notes. Novosilka Kostiuikova and Goligrady 1931 (MAK)

доповнив матеріал кількома черепами з інших цвинтарищ з цих самих околиць, а це з Бедриковіц пов. Заліщики і Михалкова пов. Борщів. Весь матеріал опрацював за методом Я. Чекановського” [Czortkower, 1936, s. 91]. Такий підхід до організації роботи свідчив, що львівські дослідники в міжвоєнний період застосовували міждисциплінарні методи.

У 1931 р. Т. Сулімірський цілісно опублікував і проаналізував усі виявлені на той час пам'ятки та виділив окремо висоцьку культуру, яку вважав праслов'янською [Sulimirski, 1931, s. 172]. Племена цієї культури археолог датував занадто пізнім періодом – фактично аж до християнських часів [ДАЛО, ф. 26, оп. 5, спр. 1841, арк. 9]. Під час захисту габілітації за темою “Висоцька культура” в університеті у 1931 р. роботу Т. Сулімірського реферував Л. Козловський, який, зокрема, відзначив, що здобувач має за плечима вже на той час самостійні розкопки у Висоцьку, Гриньові, Ульвівку, а також у Добровлянах поблизу Заліщик.

Виходячи з великого скупчення знахідок у районі між Золочевом і Бродами, дослідник припускав, що саме там знаходився центр носіїв висоцької культури і ним могло бути поселення на місці с. Чехи, де й виявлено великий могильник [Sulimirski, 1931, s. 146].

У 1931 р. Т. Сулімірський провів невеличкі роботи в селах Голігради та Новосілці Костюковій з метою попереднього вивчення поселень білогрудівської культури Верхнього Подністров'я [Sulimirski, 1935, s. 23]. Як відомо, саме за поселенням у Голіградах пізніше названо локальну групу пам'яток, що стала складовою культури Гава-Голігради [Свешніков, 1964, с. 40–66].

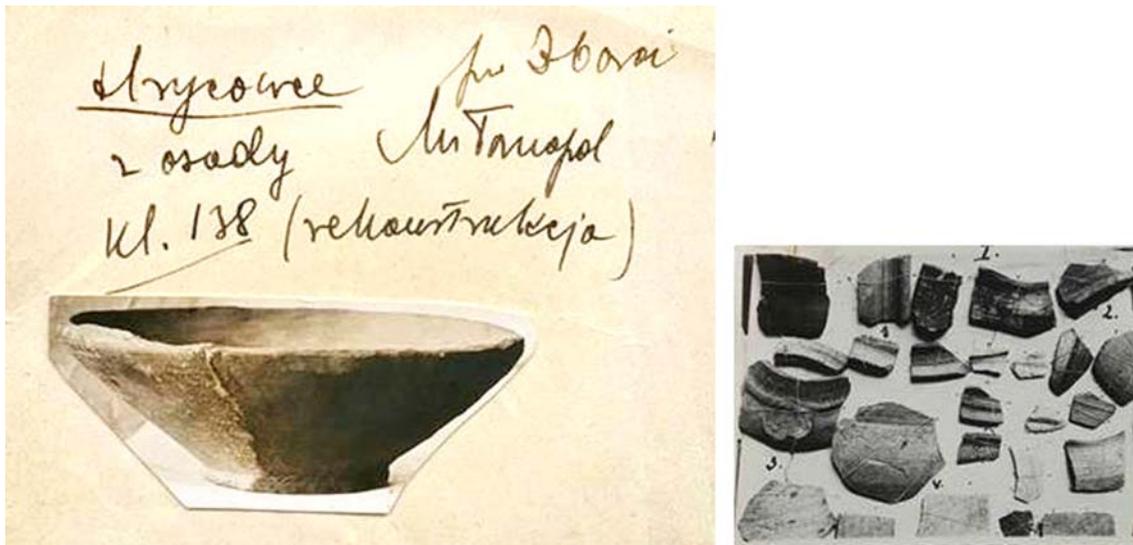

Рис. 11. Фрагменти кераміки з розвідок в околицях с. Грицівці Збаразького повіту, 1931 (НА ВА ІУ НАН України)

Fig. 11. Fragment of ceramic ware from excavations carried out near Grytsivtsi, Zbarazh powiat, 1931 (SA DoA I. Krypiakievych institute of Ukrainian studies of NAS of Ukraine)

Під час польових робіт Т. Сулімірський співпрацював з українськими археологами з Наукового товариства ім. Шевченка (НТШ). Зокрема, пам'ятку в Новосілці Костюковій Заліщицького повіту відкрив Юрій Полянський і зібрав там величезну кількість кераміки, яка перебувала в Музеї НТШ. Зауважимо, що "ділитися" відкритими пам'ятками для Ю. Полянського було звичною практикою, залишаючи для себе "лишень усі без виїмку стоянки палеолітичні, а для Музея експлуатацію енеолітичних селищ в Заліщиках і Ланівцях" [Полянський, 1928, с. 10]. Юрій Полянський надав Тадеушу Сулімірському вичерпну інформацію про розташування пам'ятки, і останній в серпні 1931 р. провів розкопки спільно з Ярославом Пастернаком. Серед інших археологічних знахідок Т. Сулімірський виявив "дві бронзові фібули" [Sulimirski, 1934, s. 34]. Про цю співпрацю згадував і Я. Пастернак, який на сторінках газети "Діло" писав про свої роботи в польовому сезоні 1931 р., принагідно відзначивши: "... в Новосілці розкопав я при випадковій допомозі д-ра Сулімірського зі Львова простору культурну верству з останками хати, великою кількістю черепа глиняного посуду, кістяним знаряддям та двома нецілими фібулами з бронзового крученого дроту" [Пастернак, 1931, с. 2]. З цієї пам'ятки в архіві Т. Сулімірського залишилися коротенькі польові нотатки (рис. 10).

Того ж року, отримавши скромне фінансування від комітету Регіональної виставки в Тернополі, Т. Сулімірський провів дослідження в Збаразькому повіті. Пробні розкопки тривали від 30 квітня до 6 травня 1931 р. Досліджено доісторичні цвинтариська в Чагарях Старозбаразьких, Романовому Селі та середньовічний цвинтар у Грицівцях. Учасницею цієї археологічної експедиції була Г. Цегак-Голубовічова, яка завдяки підтримці Студентського

гуртка антропологічних наук Університету Яна Казимира у Львові частково опублікувала результати досліджень у Чагарах і Романовому Селі [Сєhak-Ноћubowiczowa, 1936, s. 59–70]. Тоді ж проведено невеличкі розвідкові роботи в околицях с. Грицівці, у результаті яких виявлено фрагменти кераміки черняхівської культури (рис. 11) [МАК, SP 33/9]. Тоді ж Т. Сулімірський

Рис. 12. Маркіян Смішко (1900–1981)
Fig. 12. Markian Smiszko (1900–1981)

провів роботи у с. Кошилівці Заліщицького повіту, де мав намір відшукати місця досліджуваних К. Гадачем урнових поховань, однак кількадевні пошуки не дали результату [МАК, SP 33/9, ark. 501].

Влітку 1932 р. Т. Сулімірський спільно з М. Смішком (рис. 12) провели розкопки на групі курганів енеолітичного часу в с. Колпець Дрогобицького повіту⁷ [МАК, SP 33/9, ark. 273–275]. Ці роботи відбувалися за підтримки воєводського фонду для безробітних у Львові. У короткому звіті про роботи 1932 р. М. Смішко зазначає, що розкопано 10 курганів [Nowe wykopaliska, 1933, s. 24]. Однак у більшій статті на сторінках газети “Діло” писав: *“Прокопано тоді 8 могил, де найдено останки похоронів людности, що належала до культури т. зв. шнурової кераміки. Це була людність кочівнича, яка заселявала між іншим також степові території нашого краю. Похоронний обряд того племені цікавий ще й тим, що мерця хоронили все в скорченому положенні, при чому тіло посипували охрою”* [Смішко, 1933]. Сокирки дозволили дослідникам датувати кургани ранньонеолітичним часом. Ще два поховання досліджено в лісі за 1,5 км від попередньої групи. Результати цих досліджень Т. Сулімірський подав у статті “Культури шнурової кераміки і індоєвропейська проблема”, яка вийшла у матеріалах VII Міжнародного конгресу істориків у Варшаві (1933). У публікації він висловлює думку про азієцьке походження культури шнурової кераміки і *“вважає її культурою перших індоєвропейців”* [Смішко, 1933, с. 2]. Із цього приводу на сторінках часопису “Діло” розгорнулася ціла дискусія між М. Смішком, І. Борковським та Т. Сулімірським. І. Борковський фактично звинуватив Т. Сулімірського у плагиаті. Він закидав, що той запозичив його думки, озвучені кілька років тому у приватній розмові, а також, що *“він легким коштом вбирається в чуже пір’я, любить впускати феєрверки коли в них хтось насипле світляної матерії і свідомо чваниться вислідом чужої праці, як своєї власної”* [Борковський, 1934, с. 3]. Т. Сулімірський з відповіддю не забарився і на сторінках “Діла” опублікував велику статтю-спростування, у якій розставив крапки над “і” в цій суперечці [Сулімірський, 1934, № 22]. На боці Т. Сулімірського в цій дискусії виступав М. Смішко.

Рис. 13. Володимир Кобільник (1904–1945)
Fig. 13. Volodymyr Kobilynyk (1904–1945)

⁷ У 1933–1934 рр. розкопки в Колпці продовжив М. Смішко.

Окремої увагу заслуговують наукові контакти Тадеуша Сулімірського з Володимиром Кобільником (рис. 13) і Музеєм “Бойківщина”. Як влучно зазначає Н. Білас, ця співпраця була швидше приватною і не відображалася в офіційних звітах університету, оскільки співпраця з українськими науковими установами в цей час не належала до пріоритетних [Білас, 2002, с. 160–161]. У 1932 р. відбувалися і розвідкові роботи на Самбірщині за участю Т. Сулімірського. Так, член товариства “Бойківщина” М. Скорик під 1932 р. вказує на 33 археологічні поїздки, під час яких обстежено 22 населені пункти, окремі з яких неодноразово. Окрім В. Кобільника та М. Скорика, у них брали участь доцент Львівського університету Т. Сулімірський та асистенти М. Смішко і Я. Фальковський, директор Музею НТШ Я. Пастернак [Хроніка..., 1933, с. 79; Гілевич, 2014, с. 215]. У результаті досліджень відкрито невідомі курганні могильники поблизу с. Болехівці (вісім насипів), Биків (два), Брониця (чотири), Сіде (п'ять) (тепер Дрогобицького району) і два насипи поблизу с. Дубляни (тепер Самбірського району) [Кобільник, 1933, с. 3–48].

Рис. 14. Дослідження могильника культури шнурової кераміки у Кульчицях, 1933 (МАК)
Fig. 14. Research of the cemetery of Corded ware culture in Kulchytsi, 1933 (МАК)

У польовому сезоні 1932 р. Т. Сулімірський проводив нетривалі розкопки в Кульчицях. Він залучився фінансовою допомогою Володимира Кобільника й розпочав вивчення могильника культури шнурової кераміки. Тоді дослідник розкопав один із дев'ятнадцяти курганів. Процес розкопок задокументовано на світлинах (рис. 14).

У 1932 р. Т. Сулімірський дослідив два кургани культури шнурової кераміки на громадській толоці біля с. Велика Озимина (тепер Самбірського району) [Sulimirski, 1935, s. 22], один цієї ж культури – біля Стебника (тепер Дрогобицького району), де виявив залишки вогнищ і фрагменти кераміки [Sulimirski, 1968, s. 138]. Така співпраця В. Кобільника та Т. Сулімірського тривала кілька років і дала добрі результати. Вона була взаємовигідною. В. Кобільник отримував консультації, добру наукову інтерпретацію знахідок і датовані експонати з різних місцевостей до Музею “Бойківщина”, натомість Т. Сулімірський мав змогу проводити розкопки, не витрачаючи багато часу на розвідкові роботи, не шукаючи на це

кошти, а також використовувати отриманий під час цих робіт матеріал в узагальнювальних працях. Траплялося, що Т. Сулімівський надавав консультації В. Кобільнику у випадку його самостійних досліджень. До прикладу, розкопки трьох курганів культури фракійського гальштату в Городищі проводив В. Кобільник самостійно, однак консультував його Т. Сулімівський [Кобільник, 1933, ч. 2, с. 32]. Останній також реставрував урну із впускного поховання у Городищі в лабораторії Львівського університету. Крім цього, Т. Сулімівський постійно надсилав свої роботи до Музею “Бойківщина” [Мик, 1932, с. 4].

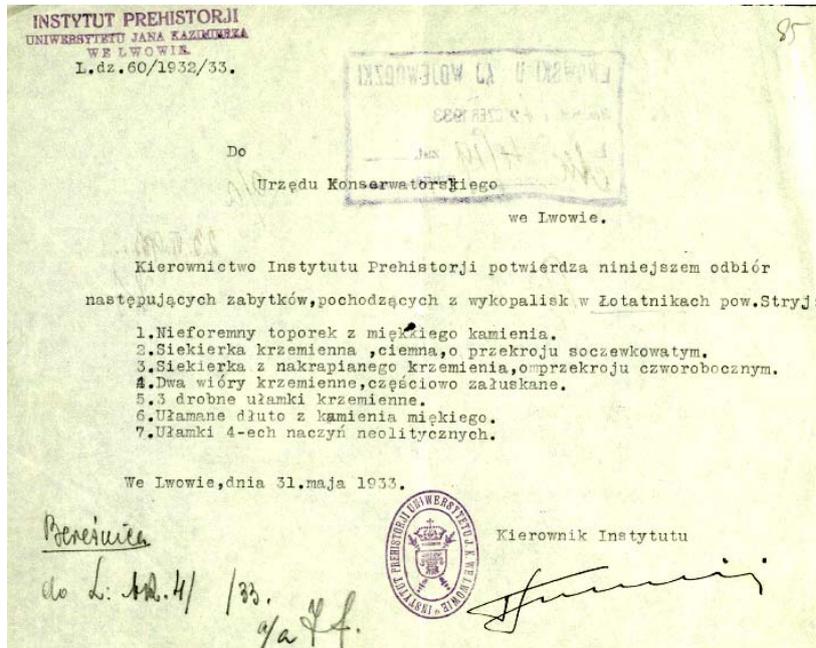

Рис. 15. Документ, що підтверджує передачу до Інституту праісторії Університету Яна Казимира археологічних знахідок з Лотатник Стрийського повіту (ЛННБ ім. В. Стефаника)

Fig. 15. Document confirmed transfer of archaeological finds from Lotatnyky, Stryi powiat, to the Institute of pre-history of Jan Kazimierz University (V. Stefanyk National Scientific Library of Lviv)

Упродовж серпня 1933 р. Т. Сулімівський здійснив так званий консерваторський об'їзд низки пам'яток на території Тернопільського та Станіславівського воєводств, під час яких обстежено десять місцезнаходжень. Розкопано два неолітичні кургани у Стратині Рогатинського повіту, артефакти з яких передано до Інституту праісторії Університету Яна Казимира [ЛННБ ім. В. Стефаника ф. 26, спр. 42, ч. 1, арк. 82]. Варто відзначити, що до Інституту праісторії в цей час передавали і знахідки, випадково виявлені на теренах заходу України або розкопані не фахівцями. Приклад чого – лист Т. Сулімівського до консерваторства, яким археолог підтверджував, що отримав кілька сокирок і крем'яні вироби з Лотатник Стрийського повіту (рис. 15) [ЛННБ ім. В. Стефаника ф. 26, спр. 42, ч. 1, арк. 85].

Траплялися випадки, коли Т. Сулімівський довіряв проведення розкопок кращим зі своїх студентів. Так, у червні 1933 р. дозвіл на розкопки в повітах Новосілка Костюкова і Скалат отримала Юзефіна Вогель (рис. 16)⁸. У ньому відзначено, що нагляд за роботою має проводити Т. Сулімівський [ЛННБ ім. В. Стефаника ф. 26, спр. 42, ч. 1, без номера аркуша між 80 і 81].

⁸ Юзефіна Вогель (1912-?) – випускниця Львівського університету, написала і захистила в 1934 р. магістерську роботу на тему “Сокирки культури шнурової кераміки в Східній Малопольщі”. Загинула під час Голокосту [Kozłowski, 2015, s. 222].

Багатим на польові роботи був 1934 р. За травень–червень Т. Сулімірський об'їздив 10 місцевостей і зафіксував стан пам'яток. Траплялися випадки, коли він довідувався, що хтось із колег у тій місцевості проводить чи планує найближчим часом проводити розкопки, і вже не їхав туди. Прикладом може бути фрагмент звіту Т. Сулімірського, де йдеться про розкопки в с. Перерісль Надвірнянського повіту, зокрема він пише: *“... довідався, що в найближчому часі має туди їхати для проведення археологічних досліджень др. Я. Пастернак, дир. Муз. Шевченка у Львові, на місце вже я не поїхав. Дослідження ці звичайно відбулися”* [ЛННБ ім. В. Стефаника ф. 26, спр. 42, ч. 2, арк. 8].

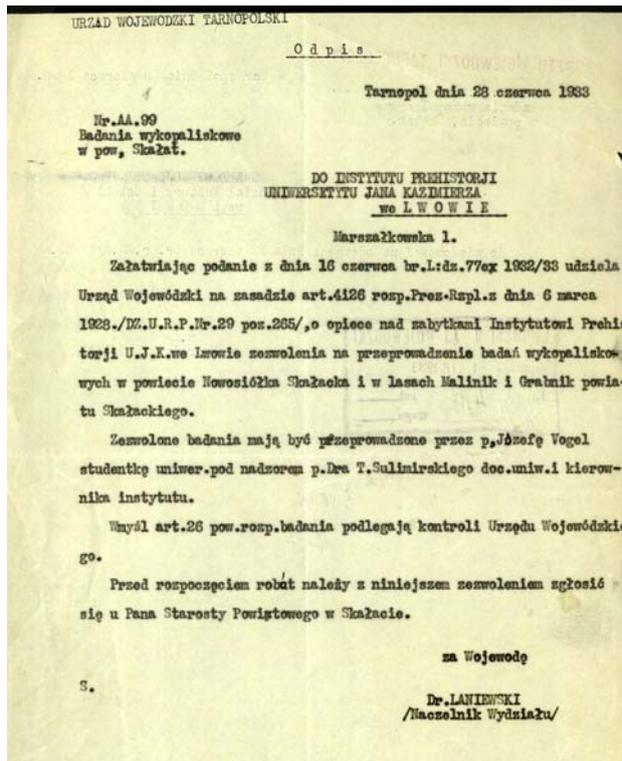

Рис. 16. Дозвіл Юзефіни Вогель на розкопки в повітах Новосілка Костюкова і Скалат, 1933 р. (ЛННБ ім. В. Стефаника)

Fig. 16. Jozefina Vogel permission for excavation in Novosilka Kostyukova and Skalat powiats, 1933 (V. Stefanyk National Scientific Library of Lviv)

історії Університету Яна Казимира [ЛННБ ім. В. Стефаника ф. 26, спр. 42, ч. 2, арк. 10].

У травні 1934 р. проведено розкопки в Почапах Золочівського повіту (рис. 17). Цю пам'ятку Т. Сулімірський виявив під час консерваторського об'їзду в 1933 р. і у звіті відзначив: *“... на видмі піскової знаходиться доісторичне поселення і могильник з часів бл. 2000–1500 до Хр. З огляду на те, що видма щораз більше покривається лісом, дуже терміновим є дослідження пам'яток і слідів проживання людини ще до лісонасадження”* [ЛННБ ім. В. Стефаника ф. 26, спр. 42, ч. 1, арк. 83]. Фінансував їх золочівський відділ Подільського туристично-краєзнавчого товариства, яке і виступило ініціатором проведення цих розкопок та запросило Т. Сулімірського [ЛННБ ім. В. Стефаника ф. 26, спр. 42, ч. 2, арк. 19]. Під час досліджень археолог розкопав *“рештки хати з висоцькою керамікою, а також знайшов в ній залізну шпильку”* [Sulimirski, 1935, s. 23].

Доволі часто про випадкові знахідки артефактів інформували повітові старости. На такі повідомлення реакція була практично миттєвою й археологи виїжджали на пам'ятку. Так, староста Борщівського повіту 14 червня 1934 р. вказав на відкриття печери з доісторичними знахідками в с. Королівка Борщівського повіту. Одночасно з'явилася інформація про це відкриття на сторінках преси, де зазначалося, що виявлено *“дві глиняні урни, бронзовий браслет, старий перстень і сокирка... Перші дослідження вказують, що предмети походять з римського часу”* [ЛННБ ім. В. Стефаника ф. 26, спр. 42, ч. 2, арк. 57]. Виїхавши на місце, Т. Сулімірський встановив, що печеру упродовж XII–XIV ст. використовували як місце для захоронення покійників, *“пробні розкопки не дали жодних нових знахідок, окрім кісток. Знайдені відкривачами гроту посудини, металеву сокирку і бронзові браслети забрав до колекції кафедри праісторії Університету Я.К.”* [ЛННБ ім. В. Стефаника ф. 26, спр. 42, ч. 2, арк. 9].

У звіті консерваторові за польовий сезон 1934 р. Т. Сулімірський дає перелік із 13 пам'яток. У документі зазначено, що це пункти, на яких він здійснював консерваторський нагляд, та одночасно вказано, що ці пам'ятки розкопувала кафедра праісторії Університету Яна Казимира [ЛННБ ім. В. Стефаника ф. 26, спр. 42, ч. 2, арк. 10].

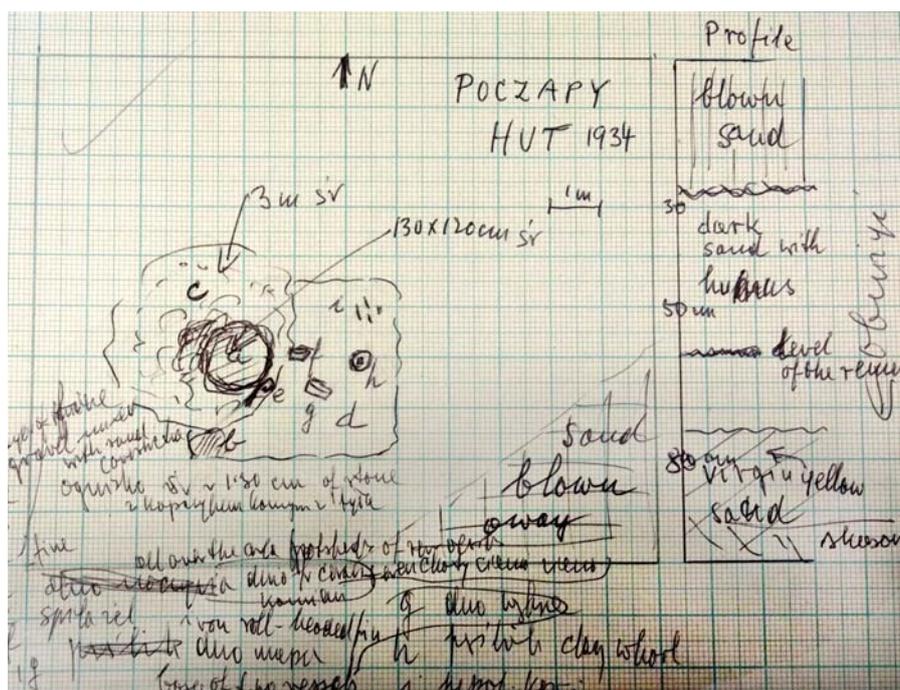

Рис. 17. Польові нотатки з розкопок в Почапах Золочівського повіту (МАК)
 Fig. 17. Field notes from excavations in Pochapy, Zolochiv powiat (MAK)

Цього ж року Т. Сулімський дослідив могильник із п'яти курганів культури карпатських курганів у с. Ганнів (повіт Коломия). У консерваторському звіті коротко відзначив: "... розкопав 5 могил римського часу" [ЛННБ ім. В. Стефаника ф. 26, спр. 42, ч. 2, арк. 10]. Матеріали з розкопок Т. Сулімського згодом опублікував М. Смішко в роботі, присвяченій культурі карпатських курганів [Смішко, 1960, с. 12–15]. Процес розкопок зберігся на кількох світлинах (рис. 18).

У 1934 р. Т. Сулімський досліджував один із ранніх могильників висоцької культури біля с. Гончарівка Золочівського району Львівської області, де розкопав одне інгумаційне поховання, інвентар якого складався з посуду і прикрас [Sulimirski, 1935, s. 23].

Поза цим, на 1934 р. припадає початок досліджень на епонімній пам'ятці комарівської культури біля с. Комарів на Станіславщині. Упродовж 1934–1936 рр. Т. Сулімський досліджував тут великий могильник і залишив доволі детальну інформацію щодо цих розкопок [Sulimirski, 1936, s. 273–277]. У 1934 р. роботи проводив спільно з тодішнім директором Покутського музею Юзефом Грабовським⁹ (рис. 19) і в ході цих робіт "розкопано 23 кургани неолітичних і бронзових" [ЛННБ ім. В. Стефаника ф. 26, спр. 42, ч. 2, арк. 10]. Наступного року д-р Ю. Грабовський проводив розкопки сам, але під науковим керівництвом Інституту археології Львівського університету. У курганах виявлено посуд, прикраси з бурштину, знаряддя з кременю (рис. 20). Останні розкопані кургани дали цікавий тілопальний матеріал [W Komarowi ..., 1935, s. 70]. У 1936 р. Т. Сулімський продовжував роботи вже без допомоги Ю. Грабовського. При цих дослідженнях Тадеуш Сулімський мав двох помічників із кафедри праісторії, зокрема Ірену Сівек і Казімежа Журовського (рис. 21). Загалом за три роки дослід-

⁹ Юзеф Грабовський (1901–1977) – польський історик мистецтва і музейник. У 1930–1935 рр. очолював Покутський музей у Станіславові, де на посаді директора змінив Богдана Януша. Юзеф Грабовський приклав максимум зусиль, щоби збільшити музейні колекції, організував виставки і сприяв перетворенню музею в наукову локацію [дет. див.: Ciwka, 2018].

Рис. 18. Дослідження могильника культури карпатських курганів у с. Ганнів повіт Коломия, 1934 (НА ВА ІУ НАН України)

Fig. 18. Researches of cemetery of Carpathian Tumuli culture in Ganniv, Kolomuia powiat, 1934 (SA DoA I. Krypiakewych institute of Ukrainian studies of NAS of Ukraine)

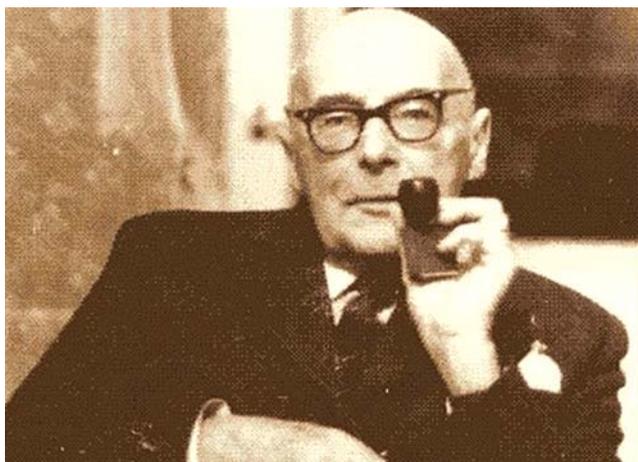

Рис. 19. Юзеф Грабовський (1901–1977)

Fig. 19. Józef Grabowski (1901–1977)

Цікаво, що в опублікованій статті у станіславському часописі *“Złoty szlak”* Т. Сулімірський дуже детально описує сам дослідницький процес, розписує методику досліджень і наголошує на тому, що після трьох років роботи місцеві робітники вже добре володіли технікою і копали доволі професійно та з великим зацікавленням [Sulimirski, 1938, s. 29]. Окрім цього, з розкопок у Комарові збереглася велика кількість світлин і польових нотаток, які є безцінним джерелом для вивчення методики досліджень у міжвоєнні роки (рис. 22).

Окрім розкопок у Комарові, цього ж 1934 р., Т. Сулімірський проводив дослідження у с. Бартишів на Станіславщині. Ці роботи також відбувалися за участі д-ра Грабовського. Досліджено шість поховань скіфського часу, у яких виявлено дзеркала, золоті ковтки, посуд,

жено 65 поховань [Sulimirski, 1938, s. 26]. Серед виявлених частіше траплялися інгумаційні, однак були і кремаційні. У першому випадку померлого ховали в наземних могилах, обкладених дубовими колодами, навколо ставили глиняний посуд з їжею і розкидали залишки поховального вогнища, яке було елементом церемонії-тризни чи жертвопринесення. Після цього над похованням насипали курган. Спалення проводили на місці майбутнього кургану: небіжчика клали на невелике вогнище, ставили довкола горщики з їжею і після спалення насипали над згарищем курган. У таких похованнях виявлено недогорілі кістки [Sulimirski, 1938, s. 26].

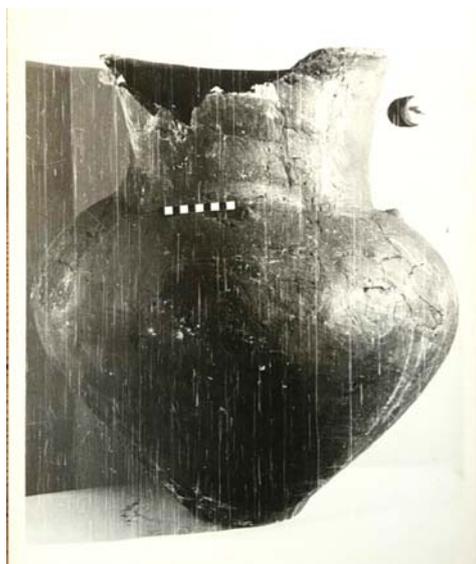

Рис. 20. Горщик з розкопок в с. Комарів на Станіславщині (МАК)

Fig. 20. Pot from excavations, carried out in Komariw, Stanyslaviv region (MAK)

Рис. 21. Казімеж Журовський (1909–1987)

Fig. 21. Kazimierz Żurowski (1909–1987)

Рис. 22. Процес розкопок на пам'ятці комарівської культури біля с. Комарів на Станіславівщині, 1934–1936 (МАК)

Fig. 22. Process of excavations on the site of Komariv culture near Komariv, Stanyslaviv region, 1934–1936 (МАК)

Рис. 23. Розкоп Т. Сулімірського у с. Коропуж Рудківського повіту, 1935 (МАК)
 Fig. 23. Excavations, carried out by T. Sulimirski in Koropuzh Rudky powiat, 1935 (МАК)

стріли і намисто [Цінні знахідки., 1934, с. 4]. Про розкопки Т. Сулімірського в Бартишеві згадував на сторінках “Діла” Я. Пастернак, зокрема відзначав: “... важним причинком до пізнання скитської інвазії у нас є розкопки д-ра Т. Сулімірського, доцента львівського університету, літом ц. р. [1934 – Н. Б.], у Братишеві біля Товмача, де також недалеко дністрового берега найшов він кілька скитських могил, а в них між іншим типовим інвентарем два гарні бронзові округлі дзеркала. У скитських могилах не найшли в нас досі ні одного їздця з конем і тому можна бачити у них не скитів-номадів, тільки Геродотових скитів орачів, у яких Нідерле бачить словян” [П. Я., 1934, с. 4].

Дещо з польової документації збереглося і з розкопок у Коропужі Рудківського повіту, які проходили в серпні 1935 р. Тоді Т. Сулімірський дослідив один курган культури шнурової кераміки в ур. Під Могилою на північ від села (рис. 23–24). Під насипом діаметром 26 м та висотою 1 м відкрито поховання зі скорченим кістяком, посипаним червоною вохрою, та знайдено глиняну амфору культури шнурової кераміки [МАК, SP 33/9, ark. 169].

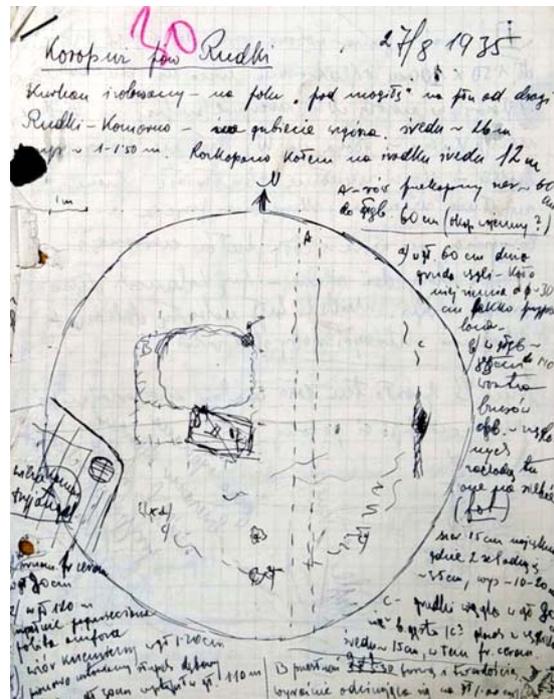

Рис. 24. Польова документація з розкопок в Коропужі Рудківського повіту, 1935 (МАК)
 Fig. 24. Field documents from excavations in Koropuzh Rudky powiat, 1935 (МАК)

Серед останніх досліджуваних у “львівський” період пам’яток варто відзначити розкопки у вересні 1936 р. в околиці Яблонова, місцевість Мишина Коломийського повіту, де Т. Сулімірський спільно з М. Смішком проводили польові дослідження, аби продовжити роботи на курганному могильнику IV ст. [Наукові викопки..., 1936, с. 8].

Поза тим, переїхавши до Кракова Т. Сулімірський продовжував розкопки на теренах заходу України. Дослідження в Лисичинцях Збараського повіту і Раковій Самбірського повіту – яскравий приклад цього. Необхідно відзначити, що з цих розкопок залишилися світлини і кресленики, які ілюструють методику польових робіт у 1930-х роках і служать добрим джерелом для дослідників історії археології (рис. 25).

Рис. 25. Розкоп Т. Сулімірського у с. Ракова Самбірського повіту, 1937 (МАК)

Fig. 25. Excavations, carried out by T. Sulimirski in Rakova, Sambir powiat, 1937 (MAK)

Ще один напрям діяльності, який не можемо залишити поза увагою, – роботи на місці випадкових знахідок, зокрема скарбів. Приклад – с. Грушка Тлумацького повіту¹⁰. У листопаді 1935 р. на полі місцевого солтиса Івана Шкромеди виявлено скарб бронзових виробів із 142 предметів. Повітовий уряд намагався відразу забезпечити охорону місцевості від любителів легкої наживи. Про знахідку повідомили місцеву поліцію [ЛННБ ім. В. Стефаника ф. 26, спр. 42, ч. 4, арк. 27]. Т. Сулімірський як член-кореспондент консерваторської комісії кілька разів виїжджав на місце віднайдення скарбу, де зафіксував, що його виявлено в ур. Могилки між двома курганами. Ці виїзди Т. Сулімірського повністю фінансувалися з державної казни.

Окрім експедиційної діяльності, Т. Сулімірський турбувався про пам’ятки, які з певних причин не міг розкопувати в часі їх виявлення. Так, 30 червня 1934 р. він підготував обґрунтоване клопотання до консерваторського уряду при Львівському воеводстві, щоб пам’ятку “культури мальованої кераміки з часів бл. 2000 років до Христа” в Корничу Коломийського повіту захистити від нищення і розкопування, зважаючи на те, що вона перебуває на приватному полі й існує загроза її перекопування [ЛННБ ім. В. Стефаника ф. 26, спр. 42, ч. 2, арк. 15].

¹⁰ Зараз Грушківський скарб зберігається у Львівському історичному музеї.

Організація науки. Від початку роботи в університеті Т. Сулімірський брав активну участь у різноманітних наукових форумах, відвідував багато музеїв для опрацювання археологічних колекцій¹¹, що давало змогу спілкуватися з провідними тогочасними археологами, дискутувати на різні наукові теми, налагоджувати співпрацю та обмінюватися публікаціями. Ставши керівником кафедри, за відсутності Л. Козловського, молодому дослідникові відкрилися широкі перспективи.

Наступного року після захисту докторату Тадуеш Сулімірський був учасником 3'їзду археологів з нагоди ювілею Володимира Деметрикевича, який відбувся 30 червня 1930 р. у Кракові. У книзі з нагоди 70-річчя В. Деметрикевича вийшла велика стаття Т. Сулімірського, присвячена бронзовим скарбам зі Станіславівщини [Sulimirski, 1930a, s. 177–186].

У Варшаві 21–28 серпня 1933 р. проходив VII Міжнародний конгрес історичних наук, на який з'їхалися представники 40 країн. Археологія та праісторія на ньому були представлені окремою секцією [Tumieniecki, 1933, s. 308]. Тут Т. Сулімірський виголосив доповідь, присвячену культурі шнурової кераміки [Sulimirski, 1933, s. 287–308].

Рис. 26. Учасники II З'їзду польських праісториків у Кракові. На фото: стоїть п'ятий ліворуч Т. Сулімірський, шостий – М. Смішко (НАС)

Fig. 26. Participants of II congress of Polish pre-historians in Krakow. On photos: stand, fifth from the left T. Sulimirski, sixth – M. Smisko (NAC)

29 червня – 1 липня 1935 р. Т. Сулімірський був учасником II З'їзду польських праісториків у Кракові (рис. 26). Початково він разом із М. Смішком не були заявлені і, відповідно, внесені до його програми, однак трое учасників не приїхали до Кракова і львівські археологи одержали можливість представити результати своїх досліджень. Т. Сулімірський виголосив дві доповіді, присвячені лужицькій культурі, а також скіфській культурі на Поділлі [Kostrzewski, 1935, s. 54–55].

Поряд з участю у різних наукових заходах за межами Львова, викладацькою роботою та численними польовими дослідженнями Т. Сулімірський долучився до організаційної діяльності. Одна з його заслуг перед львівською археологією – заснування Львівського доісторичного товариства, яке виникло як філія польського з центром у Познані. Організаційна робота щодо заснування розпочалася наприкінці 1931 р. і лягла на плечі Т. Сулімірського. Загальні збори археологів, на яких воно засноване як самостійний відділ відбулися лише 15 жовтня 1932 р. Одним із завдань товариства було відігравати об'єднавчу

¹¹ У 1934 р. Т. Сулімірський отримав стипендію фонду Національної культури на наукові подорожі. Відвідав Київщину та Чернігівщину, де опрацював музейні колекції [Sulimirski, 1936, s. 40–54].

роль між археологами й аматорами археології¹². Щомісяця, за винятком сезону розкопок, відбувалися засідання, на яких обговорювали результати розкопок і важливі знахідки на наших теренах, а також обов'язковим було обговорення наукових праць, що готувалися до друку. До новоствореного товариства увійшло 16 осіб, не враховуючи тих 4-х, які вже до нього належали. Головою був Л. Козловський, секретарем – Т. Сулімірський, а скарбником – М. Смішко¹³. Членом правління – український археолог Я. Пастернак, а до контролюючої комісії увійшли О. Чоловський та Ю. Полянський [Sulimirski, 1935, s. 27–28]. На першому засіданні Т. Сулімірський виголосив доповідь про цілі та завдання львівського відділу. Членський внесок становив 10 зл., з яких 6 зл. отримував головний відділ у Познані [Oddzial..., 1933, s. 27].

Рис. 27. Учасники IV З'їзду студентів праісторії у Львові. На фото: сидить в центрі – Я. Чекановський, праворуч від нього – Т. Сулімірський. У другому ряді крайній ліворуч – Я. Фітцке; у третьому ряді зліва направо – Т. Рейман, А. Фішер, В. Голубович; у четвертому ряді зліва направо – Р. Ямка, М. Смішко (фото з родинного архіву О. Смішка)

Fig. 27. Participants of IV Congress of students-prehistorians in Lviv. On photos: stand in the center – J. Czekanowski, from the right side of him – T. Sulimirski. In the second row leftmost – J. Fitzke; in the third row from left to right – T. Reyman, A. Fisher, V. Golubovych; in the fourth row from left to right – R. Jamka, M. Smishko (photo from O. Smisko's family archive)

Організація Львівського доісторичного товариства була головною передумовою для проведення у Львові IV З'їзду студентів праісторії польських університетів, що відбувся 25–29 травня 1933 р. (рис. 27) [див.: Булик, 2018, с. 82–95]. Т. Сулімірський, очолюючи кафедру праісторії, виступив одним з основних організаторів львівського студентського з'їзду. Під час заходу він брав участь у дискусіях, проводив екскурсії містом для учасників, а також організував виїзне засідання на археологічні пам'ятки, тобто приклав максимум зусиль, щоб цей з'їзд відбувся на належному науковому й організаційному рівнях.

¹² Ця думка не була новою в археологічному середовищі. За 10 років до того Ю. Костжевський при обговоренні проблем, пов'язаних із накопиченням археологічного матеріалу і потрапляння його у приватні руки, висунув ідею об'єднати археологів та аматорів у межах “Польського доісторичного товариства” і час до часу збирати на засідання, які би проводили відомі археологи. Тільки так можна зберегти від нищення й археологічні пам'ятки [Kostrzewski, 1923, s. 218].

¹³ В іншому звіті вказано, що скарбником був Я. Пастернак [Oddzial Lwowski..., 1933, s. 27].

Під керівництвом Т. Сулімірського 18 учасників конференції ввечері 26 травня виїхали до Заліщиків на Тернопільщині. Варто відзначити, що ці терени були багаті на різночасові археологічні пам'ятки і впродовж 1920–30-х років тут провели низку польових робіт Юрій Полянський, Богдан Януш, Тадеуш Сулімірський.

Студенти 27 травня відвідали пам'ятку трипільської культури Більче-Золоте та печеру Вертеба, які, поза всяким сумнівом, були цікавими для присутніх, хоча б з огляду на історію їх досліджень (розкопки А. Кіркора, Г. Оссовського, В. Деметрикевича). Більшість знахідок із пам'ятки перебувала у Краківському археологічному музеї. Наступним пунктом для огляду були місця археологічних досліджень Т. Сулімірського у 1931 р. в Голіградах і Новосілці Костюкові.

Учасники 28 травня ознайомилися з археологічними пам'ятками в Жежаві та Городниці, де у 1931 р. Т. Сулімірський розкопав два кургани давньоруського могильника. Однак головним пунктом на цих пам'ятках було одне з найбільших оборонних городищ доби бронзи [Wardzała, 1934, s. 101]. На цьому IV З'їзд студентів праісторії польських університетів закінчив свою роботу.

А поза тим, Т. Сулімірського запрошували не лише на різноманітні наукові заходи, а й до членства в різних комісіях, товариствах тощо. Він брав участь у роботі Комісії антропології та археології *Akademii Umiejętności*, був членом Наукового товариства у Львові (з травня 1932), головою студентського гуртка Товариства народної школи (1934–1936), членом Народно-знавчого товариства (з листопада 1934) [Jażdżewski, 1968, s. 7].

Підсумовуючи наукову й організаційну діяльність Т. Сулімірського у Львові, варто наголосити, що саме тут він сформувався як першокласний вчений і заявив про себе науковому світу. На львівський період припадає відкриття та дослідження низки археологічних пам'яток, які зробили його відомим в археології. Серед них переважали поховальні пам'ятки.

Наступними роками вчений здебільша опрацьовував і примножував львівські здобутки, про що свідчать його узагальнювальні праці. Тадеуш Сулімірський, без перебільшення, належав до найяскравіших постатей львівської польської археології міжвоєнного періоду і без його внеску в науку історія львівської археології, безумовно, була би біднішою.

ЛІТЕРАТУРА

- Берест Р.* (1998). Карло Гадачек: штрихи біографії та наукової діяльності // Постаті української археології. МДАПВ. – Львів. – Вип. 7. – С. 78–79.
- Білас Н.* (2002). Археологи Львівського університету та їхня участь у краєзнавчо-музейницькій роботі галицьких українців у 20–30-х роках ХХ ст. // АДЛУ. – Вип. 5. – С. 156–172.
- Білас Н.* (2012). Археологічна освіта у Львівському університеті: здобутки минулого, завдання сьогодення // Археологія і давня історія України: 36. наук. пр. – К. – Вип. 9. – С. 38–44.
- Білас Н.* (2009). Організація навчального процесу на кафедрі праісторії Львівського університету у 1921–1939 рр. // АДЛУ. – Львів. – Вип. 12. – С. 204–225.
- Борковський І.* (1934). Досліди над преісторією Східної Галичини // Діло. – Ч. 16. – 21 січня. – С. 3.
- Булик Н.* (2013). Кароль Гадачек і його внесок у розвиток львівської археології // Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині. – Львів. – Вип. 17. – С. 251–266.
- Булик Н.* (2014). Львівська археологія ХІХ – початку ХХ століття: дослідники, наукові установи, музеї. – Львів. – 304 с.
- Булик Н.* (2017). Археологія і влада: діяльність археологів Наукового товариства імені Шевченка в контексті пам'яткоохоронної реформи 1928 року // МДАПВ. – Вип. 21. – С. 258–284.
- Булик Н.* (2018). З'їзди студентів-археологів польських університетів у 1930-х рр.: львівський вимір // Вісник ХНУ. Серія історія. – Харків. – Вип. 54. – С. 82–95.
- Войтович М.* (2012). Дослідження пам'яток культур шнурової кераміки на Прикарпатті у міжвоєнний період // АДЛУ. – Вип. 14–15. – С. 274–284.
- Гілевич І.* (2014). Михайло Скорик – етнолог, історик, фольклорист // Вісник Львів. ун-ту. Сер. істор. – Вип. 50. – С. 206–243.

- ДАЛО. – Ф. 26. – Оп. 5. – Спр. 1841 (Особова справа доцента Т. Сулімирського).
- ДАЛО. – Ф. 26. – Оп. 7. – Спр. 1039.
- ДАЛО. – Ф. 26. – Оп. 7. – Спр. 1081.
- Дашкевич Я.* (1997). Об'єктивне і суб'єктивне в просопографії // Український біографічний словник: історія і проблематика створення. Матеріали науково-практичної конференції (Львів, 8–9 жовтня 1996 р.). – Львів. – С. 40–47.
- Кобільник В.* (1933). З археологічних дослідів на Бойківщині за рік 1931 і 1932 // Літопис Бойківщини. – Самбір. – Ч. 2. – С. 3–48.
- ЛННБ ім. В. Стефаника (Відділ рукописів). – Ф. 26 (Управління консервації Львівського воєводства). – Спр. 42. – Ч. 1. – 133 арк.
- ЛННБ ім. В. Стефаника (Відділ рукописів). – Ф. 26 (Управління консервації Львівського воєводства). – Спр. 42. – Ч. 2. – 85 арк.
- ЛННБ ім. В. Стефаника (Відділ рукописів). – Ф. 26 (Управління консервації Львівського воєводства). – Спр. 42. – Ч. 4. – 154 арк.
- ЛННБ ім. В. Стефаника (Відділ рукописів). – Ф. 26 (Управління консервації Львівського воєводства). – Спр. 42. – Ч. 5. – 96 арк.
- Мик В.* (1932). З наших музеїв // Діло. – Ч. 278. – 15 грудня. – С. 4.
- Наукові викопки на Гуцульщині (1936). // Діло. – Ч. 178. – 9 серпня. – С. 8.
- П. Я.* (1934). Нові археологічні знахідки // Діло. – Ч. 234. – 3 вересня. – С. 4.
- Пастернак Я.* (1931). З археологічних проблем Поділля // Діло. – Ч. 209. – 18 вересня. – С. 2–3.
- Полянський Ю.* (1928). Нові археологічні знахідки з Галичини // Записки НТШ. – Львів. – Т. 149. – С. 9–35.
- Свешніков І. К.* (1964). Пам'ятки голірадського типу на Західному Поділлі // МДАПВ. – Вип. 5. – Київ. – С. 40–66.
- Ситник О. С.* (2012). Археологічна наука у Львові. Перша половина ХХ століття. – Львів–Жешів. – 365 с.
- Смішко М.* (1933). Досліди над Преторією Східної Галичини. Нова теорія про шнурову кераміку // Діло. – Ч. 270. – 14 жовтня. – С. 2.
- Смішко М.* (1960). Карпатські кургани першої половини I тисячоліття нашої ери. – Київ. – 186 с.
- Сулімирський Т.* (1934). Досліди над преісторією Східної Галичини (Спростування на заміти п. доц. Борковського) // Діло. – Ч. 22. – 27 січня. – С. 5.
- Хроніка (1933). // Літопис Бойківщини. – Р. III. – Ч. 2. – С. 79.
- ЦДДАУ у Львові. – Ф. 545. “Т. Skolimowski i Dr. T. Sulimirski”, Представництво компаній “Alfa-Romeo”, “Chrysler”, “Harley-Davidson” у Східній Малопольщі та Волині, м. Львів, 1927–1939 рр. – Оп. 1.
- Цінні знахідки в Коломиїшні та Товмаччині (1934). // Діло. – Ч. 173. – 3 липня. – С. 4.
- Чопек С.* (2006). Тадеуш Сулімирський та його внесок у дослідження епохи бронзи і раннього заліза Поділля та Волині // АДЛУ. – Вип. 9. – С. 97–105.
- Bulyk N., Lech J.* (2009). Karol Hadaczek (1873–1914) and the beginnings of archaeology in universities of the North-East borderland of the Austro-Hungarian Monarchy // *Archaeologia Polona*. – Warsaw. – Vol. 47. – P. 59–89.
- Cehak-Hońbiewiczowa H.* (1936). Próbnе wykopaliska w powiecie Zbaraskim // *WA*. – T. 14. S. 59–70.
- Ciwkacz O.* (2018). Działalność dr. Józefa Grabowskiego w Stanisławowie w latach 1930–1935 // *Kurier Galicyjski*. – Nr 5(297). – 13–26 marca. (<http://www.kuriergalicyjski.com/historia/postacie/97-g/6683-jozef-grabowski>)
- Czortkower S.* (1936). Naddniestrzańskie czaszki historyczne // *WA*. – T. XIV. – S. 91.
- Instytut Polski i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie. – Kol. 458/17.
- Jażdżewski K.* (1968). Z okazji 70-lecia urodzin profesora Tadeusza Sulimirskiego // *Prace i materiały Muzeum archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi. Seria archeologiczna*. – Łódź. – Nr 15. – S. 7–14.
- Kostrzewski J.* (1923). Praca naukowa na prowincji w zakresie archeologii przedhistorycznej // *Nauka Polska*. – Warszawa. – T. 4. – S. 218.
- Kostrzewski J.* (1935). II zjazd prehistoryków polskich w Krakowie // *Z Otchłani Wieków*. – Poznań. – R. X. – Z. 4–5. – S. 53–56.

- Kozłowski S. K. (2015). Kwiat Królestwa. Archeologów polskich pokolenie trzecie. – Warszawa–Łódź. – 303 s.
Kronika Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie za rok szkolny 1923/1924 za rektora prof. d-ra Juliusza Makarewicza (1924). – Lwów. – 74 s.
Muzeum Archeologiczne w Krakowie (MAK). – SP 33/9.
Nowe wykopaliska (1933). // *Z Otchłani Wieków*. – Poznań. – R. 8. – Z. 1–2. – S. 21–25.
Oddział Lwowski Pol. Tow. Prehistorycznego (1933). // *Z Otchłani Wieków*. – Poznań. – R. 8. – Z. 1–2. – S. 27.
Radzik T. (2004). Profesor Tadeusz Sulimirski archeolog // *Kimmerowie, Scytowie, Sarmaci: księga poświęcona pamięci profesora Tadeusza Sulimirskiego* / Red. Jan Chochorowski. – Kraków. – S. 17–19.
Rojek W. (2004). W służbie Polski i nauki. Tadeusz Sulimirski (1898–1983) // *Kimmerowie, Scytowie, Sarmaci. Księga poświęcona pamięci profesora Tadeusza Sulimirskiego* / Red. Jan Chochorowski. – Kraków. – S. 33–42.
Skład Uniwersytetu w latach akademickich 1933/1934 i 1934/1935 (1934). – Lwów. – 99 s.
Skład uniwersytetu w roku akademickim 1935/1936. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. (1935). – Lwów. – 98 s.
Sprawozdanie Dyrekcji Wyższego i Realnego Gimnazjum im. A. Mickiewicza we Lwowie za lata szkolne 1915/16 i 1916/17. (1917). – Lwów. – 28 s.
Sulimirski T. (1930). Cmentarzysko w Wysocku, powiecie brodskim (Małopolska Wschodnia) // *Z Otchłani Wieków*. – Poznań. – R. 5. – Z. 2. – S. 22–24.
Sulimirski T. (1930a). Skarby brązowe z Kamionki Wielkiej, w pow. Kołomyjskim i z Potoczysk, w pow. Horodenka // *Księga pamiątkowa ku uczczeniu siedemdziesiątej rocznicy urodzin prof. Dr. Włodzimierza Demetrykiewicza*. – Poznań. – S. 177–186.
Sulimirski T. (1931). Kultura wysocka. – Kraków. – 202 s.
Sulimirski T. (1933). Die schnurkeramischen Kulturen und das indoeuropäische Problem // *La Pologne en VIIe Congrès des Sciences Historiques* Warszawa. – 1. – S. 287–308.
Sulimirski T. (1934). Trzy chaty przedhistoryczne // *Przyczynki do poznania epoki cesarstwa rzymskiego Południowo-Wschodniej Polski*. – Lwów. – S. 33–48.
Sulimirski T. (1935). Sprawozdanie z działalności lwowskiego ośrodka prehistorycznego // *Z Otchłani Wieków*. – Poznań. – R. 10. – Z. 2. – S. 20–28.
Sulimirski T. (1936). Cmentarzysko kurhanowe w Komarowie koło Halicza i kultura komarowska // *Sprawozdania Polskiej Akademii Umijętnosci*. – Kraków. – XLI. – № 9. – S. 273–277.
Sulimirski T. (1936). Zagadnienie ekspansji kultury łużyckiej na Ukrainę // *WA*. – T. 14. – S. 40–54.
Sulimirski T. (1938). Kurhany komarowskie // *Złoty szlak*. – R. I. – Z. IV. – S. 25–33.
Sulimirski T. (1968). Cordet ware and Globular Amphorae North-East of the Carpathians. – London. – 227 s.
Tymieniecki K. (1933). VII Międzynarodowy kongres historyczny // *Roczniki Historyczne*. – Poznań. – R. 9. – S. 305–312.
VII Międzynarodowy Kongres Nauk Historycznych (1933). // *Młodzieńczy Lot*. – Łódź. – R. V. – Nr 21. – S. 4–5.
W Komarowie pod Haliczem (1935). // *Z Otchłani Wieków*. – Poznań. – R. 10. – Z. 4–5. – S. 70.
Wardzała K. (1934). Sprawozdanie z IV zjazdu studentów prehistorii uniwersytetów polskich / K. Wardzała // *Z Otchłani Wieków*. – Poznań. – R. 9. – Z. 6. – S. 98–101.

REFERENCES

- Berest, R. (1998). Karlo Hadachek: shtrykhy biohrafii ta naukovoi diialnosti. *Postati ukrainskoi arkheolohii. Materials and studies on archaeology of Sub-Carpathian and Volhynian area*, 7. Lviv, 78–79 (in Ukrainian).
Bilas, N. (2002). Arkheolohy Lvivskoho universytetu ta yikhnia uchast u kraieznavcho- muzeinytskii roboti halytskykh ukrainsiv u 20–30-kh rokakh XX st. *Lviv university archaeology studies*, 5, 156–17 (in Ukrainian).
Bilas, N. (2012). Arkheolohichna osvita u Lvivskomu universyteti: zdotuky mynuloho, zavdannia sohodennia. *Archaeology and ancient history of Ukraine*, 9. Kyiv, 38–44 (in Ukrainian).

- Bilas, N. (2009). Orhanizatsiia navchalnoho protsesu na kafedri praistorii Lvivskoho universytetu u 1921–1939 rr. *Lviv university archaeology studies*, 12. Lviv, 204–225 (in Ukrainian).
- Borkovskiy, I. (1934, January 21). Doslidy nad preistoriieiu Skhidnoi Halychyny. *Dilo*, 16, 3 (in Ukrainian).
- Bulyk, N. (2013). Karol Hadachek i yoho vnesok u rozvytok Lvivskoi arkheolohii. *Materials and studies on archaeology of Sub-Carpathian and Volhynian area*, 17. Lviv, 251–266 (in Ukrainian).
- Bulyk, N. (2014). *Lvivska arkheolohiia XIX – pochatku XX stolittia: doslidnyky, naukovi ustanovy, muzei*. Lviv, 304 pp. (in Ukrainian).
- Bulyk, N. (2017). Arkheolohiia i vlada: diialnist arkheolohiv Naukovoho tovarystva imeni Shevchenka v konteksti pam'iatkookhoronnoi reformy 1928 roku. *Materials and studies on archaeology of Sub-Carpathian and Volhynian area*, 21, 258–284 (in Ukrainian).
- Bulyk, N. (2018). Z'izdy studentiv-arkheolohiv polskykh universytetiv u 1930-kh rr.: lvivskiy vymir. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karaizna*, 54. Kharkiv, 82–95 (in Ukrainian).
- Voitovych, M. (2012). Doslidzhennia pam'iatok kultur shnurovoi keramiky na Prykarpatti u mizhvoiennyi period. *Lviv university archaeology studies*, 14–15, 274–284 (in Ukrainian).
- Hilevych, I. (2014). Mykhailo Skoryk – etnolog, istoryk, folklorist. *Visnyk of the Lviv University. Series History*, 50, 206–243 (in Ukrainian).
- Derzhavnyi arkhiv Lvivskoi oblasti*. F. 26 (Osobova sprava dotsenta T. Sulimirskoho). Op. 5. Spr. 1841 (in Ukrainian).
- Derzhavnyi arkhiv Lvivskoi oblasti*. F. 26. Op. 7. Spr. 1039 (in Ukrainian).
- Derzhavnyi arkhiv Lvivskoi oblasti*. F. 26. Op. 7. Spr. 1081 (in Ukrainian).
- Dashkevych, Ya. (1997). Ob'iektyvne i sub'iektyvne v prosopohrafi. *Ukrainskyi biohrafichnyi slovnyk: istoriia i problematyka stvorennia. Materialy naukovo-praktychnoi konferentsii (Lviv, 8–9 zhovtnia 1996 r.)*. Lviv, 40–47 (in Ukrainian).
- Kobilnyk, V. (1933). Z arkheolohichnykh doslidiv na Boikivshchyni za rik 1931 i 1932. *Litopys Boikivshchyny*, 2. Sambir, 3–48 (in Ukrainian).
- Lvivska natsionalna naukova biblioteka Ukrainy imeni V. Stefanyka (Viddil rukopysiv)*. F. 26 (Upravlinnia konservatsii Lvivskoho voievodstva). Spr. 42. Ch. 1. 133 ark. (in Ukrainian).
- Lvivska natsionalna naukova biblioteka Ukrainy imeni V. Stefanyka (Viddil rukopysiv)*. F. 26 (Upravlinnia konservatsii Lvivskoho voievodstva). Spr. 42. Ch. 2. 85 ark. (in Ukrainian).
- Lvivska natsionalna naukova biblioteka Ukrainy imeni V. Stefanyka (Viddil rukopysiv)*. F. 26 (Upravlinnia konservatsii Lvivskoho voievodstva). Spr. 42. Ch. 4. 154 ark. (in Ukrainian).
- Lvivska natsionalna naukova biblioteka Ukrainy imeni V. Stefanyka (Viddil rukopysiv)*. F. 26 (Upravlinnia konservatsii Lvivskoho voievodstva). Spr. 42. Ch. 5. 96 ark. (in Ukrainian).
- Myk, V. (1932, December 15). Z nashykh muzeiv. *Dilo*, 278, 4 (in Ukrainian).
- Naukovi vykopky na Hutsulshchyni (1936, August 9). *Dilo*, 178, 8 (in Ukrainian).
- P. Ya. (1934, September 3). Novi arkheolohichni nakhidky. *Dilo*, 234, 4 (in Ukrainian).
- Pasternak, Ya. (1931, September 18). Z arkheologichnykh problem Podillia. *Dilo*, 209, 2–3 (in Ukrainian).
- Polianskyi, Yu. (1928). Novi arkheolohichni znakhidky z Halychyny. *Zapysky Naukovoho tovarystva imeni Shevchenka*, 149. Lviv, 9–35 (in Ukrainian).
- Svieshnikov, I. K. (1964). Pam'iatky holaradskoho typu na Zakhidnomu Podilli. *Materials and studies on archaeology of Sub-Carpathian and Volhynian area*, 5. Kyiv, 40–66 (in Ukrainian).
- Sytnyk, O. S. (2012). *Arkheolohichna nauka u Lvovi. Persha polovyna XX stolittia*. Lviv–Zheshiv, 365 pp. (in Ukrainian).
- Smishko, M. (1933, October 14). Doslidy nad Pretoriieiu Skhidnoi Halychyny. Nova teoriia pro shnurovu keramiku. *Dilo*, 270, 2 (in Ukrainian).
- Smishko, M. (1960). *Karpatski kurhany pershoi polovyny I tysiacholittia nashoi ery*. Kyiv, 186 pp. (in Ukrainian).
- Sulimirskiy, T. (1934, January 27). Doslidy nad preistoriieiu Skhidnoi Halychyny. (Sprostuvannia na zamity p. dots. Borkovskoho.). *Dilo*, 22, 5 (in Ukrainian).

- Khronika (1933). *Litopys Boikivshchyny*, 3 (2), 79. (in Ukrainian).
- Tsentrалnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy u Lvovi. F. 545. "T. Skolimowski i Dr. T. Sulimirski", Predstavnytstvo kompanii "Alfa-Romeo", "Chrysler", "Harley-Davidson" u Skhidnii Malopolshchi ta Volyni, m. Lviv, 1927–1939 rr. Op. 1. (in Ukrainian).
- Tsinni znakhidky v Kolomyishchni ta Tovmachchyni (1934, July 3). *Dilo*, 173, 4 (in Ukrainian).
- Chopek, S. (2006). Tadeush Sulimirskiy ta yoho vnesok u doslidzhennia epokhy bronzy i rannoho zaliza Podillia ta Volyni. *Lviv university archaeology studies*, 9, 97–105 (in Ukrainian).
- Bulyk, N., & Lech J. (2009). Karol Hadaczek (1873–1914) and the beginnings of archaeology in universities of the North-East borderland of the Austro-Hungarian Monarchy. *Archaeologia Polona*, 47. Warsaw, 59–89 (in Polish).
- Cehak-Holubowiczowa, H. (1936). Próbnе wykopaliska w powiecie Zbaraskim. *Wiadomości Archeologiczne*, 14, 59–70 (in Polish).
- Ciwkacz, O. (2018, Marca 13–26). Działalność dr. Józefa Grabowskiego w Stanisławowie w latach 1930–1935. *Kurier Galicyjski*, 5(297). Retrieved from <http://www.kuriergalicyjski.com/historia/postacie/97-g/6683-jozef-grabowski> (in Polish).
- Czortkower, S. (1936). Naddniestrzańskie czaszki historyczne. *Wiadomości Archeologiczne*, 14, 91 (in Polish).
- Institut Polski i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie*. Kol. 458/17 (in Polish).
- Jażdżewski, K. (1968). Z okazji 70-lecia urodzin profesora Tadeusza Sulimirskiego. *Prace i materiały Muzeum archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi. Seria archeologiczna*, 15. Łódź, 7–14 (in Polish).
- Kostrzewski, J. (1923). Praca naukowa na prowincji w zakresie archeologii przedhistorycznej. *Nauka Polska*, 4. Warszawa, 218 (in Polish).
- Kostrzewski, J. (1935). II zjazd prehistoryków polskich w Krakowie. *Z Otchłani Wieków*, 10(4–5). Poznań, 53–56 (in Polish).
- Kozłowski, S. K. (2015). *Kwiat Królestwa. Archeologów polskich pokolenie trzecie*. Warszawa–Łódź, 303 pp. (in Polish).
- Kronika Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie za rok szkolny 1923/1924 za rektora prof. d-ra Juliusza Makarewicza (1924)*. Lwów, 74 pp. (in Polish).
- Muzeum Archeologiczne w Krakowie (MAK)*. SP 33/9 (in Polish).
- Nowe wykopaliska (1933). *Z Otchłani Wieków*, 8(1–2). Poznań, 21–25 (in Polish).
- Oddział Lwowski Pol. Tow. Prehistorycznego (1933). *Z Otchłani Wieków*, 8(1–2). Poznań, 27 (in Polish).
- Radzik, T. (2004). Profesor Tadeusz Sulimirski archeolog. *Kimmerowie, Scytowie, Sarmaci: księga poświęcona pamięci profesora Tadeusza Sulimirskiego*. In Jan Chochorowski (Ed.). Kraków, 17–19 (in Polish).
- Rojek, W. (2004). W służbie Polski i nauki. Tadeusz Sulimirski (1898–1983). *Kimmerowie, Scytowie, Sarmaci. Księga poświęcona pamięci profesora Tadeusza Sulimirskiego*. In Jan Chochorowski (Ed.). Kraków, 33–42 (in Polish).
- Skład Uniwersytetu w latach akademickich 1933/1934 i 1934/1935* (1934). Lwów, 99 pp. (in Polish).
- Skład uniwersytetu w roku akademickim 1935/1936. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie* (1935). Lwów, 98 pp. (in Polish).
- Sprawozdanie Dyrekcji Wyższego i Realnego Gimnazjum im. A. Mickiewicza we Lwowie za lata szkolne 1915/16 i 1916/17*. (1917). Lwów, 28 pp. (in Polish).
- Sulimirski, T. (1930). Cmentarzysko w Wysocku, powiecie brodskim (Małopolska Wschodnia). *Z Otchłani Wieków*, 5(2). Poznań, 22–24 (in Polish).
- Sulimirski, T. (1930a). Skarby bronzowe z Kamionki Wielkiej, w pow. Kołomyjskim i z Potoczysk, w pow. Horodenka. *Księga pamiątkowa ku uczczeniu siedemdziesiątej rocznicy urodzin prof. Dr. Włodzimierza Demetrykiewicza*. Poznań, 177–186 (in Polish).
- Sulimirski, T. (1931). *Kultura wysocka*. Kraków. 202 pp. (in Polish).
- Sulimirski, T. (1933). Die schnurkeramischen Kulturen und das indoeuropäische Problem. *La Pologne en VIIe Congrès des Sciences Historiques*, 1. Warszawa, 287–308 (in German, & in French).
- Sulimirski, T. (1934). Trzy chaty przedhistoryczne. *Przyczynki do poznania epoki cesarstwa rzymskiego Południowo-Wschodniej Polski*. Lwów, 33–48 (in Polish).

- Sulimirski, T. (1935). Sprawozdanie z działalności lwowskiego ośrodka prehistorycznego. *Z Otchłani Wieków*, 10(2). Poznań, 20–28 (in Polish).
- Sulimirski, T. (1936). Cmentarzysko kurhanowe w Komarowie koło Halicza i kultura komarowska. *Sprawozdania Polskiej Akademii Umijetności*, 41 (9). Kraków, 273–277 (in Polish).
- Sulimirski, T. (1936). Zagadnienie ekspansji kultury łużyckiej na Ukrainę. *Wiadomości Archeologiczne*, 14, 40–54 (in Polish).
- Sulimirski, T. (1938). Kurhany komarowskie. *Złoty szlak*, 1(4), 25–33 (in Polish).
- Sulimirski, T. (1968). *Cordet ware and Globular Amphorae North-East of the Carpathians*. London, 227 pp.
- Tymieniecki, K. (1933). VII Międzynarodowy kongres historyczny. *Roczniki Historyczne*, 9. Poznań, 305–312 (in Polish).
- VII Międzynarodowy Kongres Nauk Historycznych (1933). *Młodzieńczy Lot*, 5(21). – Łódź, 4–5 (in Polish).
- W Komarowie pod Haliczem (1935). *Z Otchłani Wieków*, 10(4–5). Poznań, 70 (in Polish).
- Wardzała, K. (1934). Sprawozdanie z IV zjazdu studentów prehistorii uniwersytetów polskich. *Z Otchłani Wieków*, 9(6). Poznań, 98–101 (in Polish).

*Стаття: надійшла до редакції 11.09.2018
прийнята до друку 16.10.2018*

**IN LVIV AND AMONG ITS RESIDENTS:
PROSOPOGRAPHIC PORTRAIT OF TADEUSZ SULIMIRSKI (1898–1983)**

Natalia BULYK

*Ivan Krypiakevych Institute of Ukrainian Studies of NAS of Ukraine,
Vynnychenko St., 24, 79008, Lviv, Ukraine, e-mail: nata_bnm@ukr.net*

Life and activity of well-known archaeologist Tadeusz Sulimirski is presented at the article on the base of large source base. Materials from archives of Lviv and Krakow were introduced to scientific application. They give us an opportunity to outline Lviv period of researcher's life. Actually, in Lviv he get an education, had the opportunity to communicate with best contemporary scientists, to use bookshops and museum collections of Lviv, was formed as archaeologist, discovered and explored large amount of archaeological sites, and so on.

During field researches archaeologist paid most attention to issues of spiritual culture of ancient population. It includes studying of cemeteries and burial mounds in approximately 35 areas of the western part of Ukraine. Most of them were introduced to scientific application by T. Sulimirski and they are still arousing interest of modern researchers. Special place among the field researches carried out by T. Sulimirski belongs to excavations in Komariv, Stanyславiv region. After these works, field documentation and a huge amount of photos have been preserved. They allow us to reconstruct the whole process of excavations, fixation of materials, etc.

T. Sulimirski played a prominent part in the protection of archaeological sites. During the period of his work at the Chair of prehistory of Lviv University, he actually perform duties of conservator of prehistoric sites, traveled to respond to each information about discovery and reported to the okręg conservator about the results. Part of T. Sulimirski's trips was financed from the state funds.

Scientific communication took an important place at activity of the researcher. He was a frequenter of various forums, as well as organizer of congresses. The best example of his organizational activity was the IV Congress of students of the prehistory of Polish universities, carried out in Lviv in May, 1934.

Key words: T. Sulimirski, burial mounds, cemeteries, burial sites, bronze hoards, Komariv.